

Bydgoskie Towarzystwo Naukowe

Prace Wydziału Nauk Humanistycznych

Prace Komisji Sztuki

Nr VIII

ISSN 0067-947X

Kultura muzyczna w świetle badań historycznych i pedagogicznych

Zbiór rozpraw pod redakcją
Elżbiety Szubertowskiej

Bydgoszcz 2005

Bydgoskie Towarzystwo Naukowe
Prace Wydziału Nauk Humanistycznych
Prace Komisji Sztuki

Nr VIII

ISSN 0067-947X

**Kultura muzyczna
w świetle badań
historycznych i pedagogicznych**

Zbiór rozpraw pod redakcją
Elżbiety Szubertowskiej

Bydgoszcz 2005

Redaktor naukowy
dr Elżbieta Szubertowska

Recenzent tomu
prof. dr hab. Ewa Zwolińska

Publikacja dofinansowana przez
Ministerstwo Edukacji i Nauki,
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

© Copyright by Bydgoskie Towarzystwo Naukowe

ISSN 0067-947X

Rozpowszechnianie
Bydgoskie Towarzystwo Naukowe
ul. Jezuicka 4, 85-102 Bydgoszcz
telefax 052 322 22 68
email: btn@um.bydgoszcz.pl

Druk i oprawa:
Zakład Małej Poligrafii NOWPOLL s.c.
ul. Łanowa 3, Bydgoszcz

Spis treści

1. Przedmowa ..... str. 5
2. Marlena Pietrzykowska
Muzyka na fortepian solo Ryszarda Kwiatkowskiego
Ryszard Kwiatkowski's music for solo piano ..... str. 7
3. Andrzej Michalski
Model kształcenia muzyków przed małą reformą systemu edukacji
muzycznej w PRL
Education Model of Musicians before the Small Reform of PRL music
Education System ..... str. 19
4. Andrzej Michalski
Model szkolnictwa muzycznego po 1966 roku w PRL
Model of Music Education after in Polish People's Republic PRL ..... str. 31
5. Beata Bonna
Środowiskowe uwarunkowania aktywności muzycznej młodzieży
Environmental conditioning of musical activity of the young ..... str. 51
6. Beata Bonna
Aktywność muzyczna młodzieży - relacja z badań
Musical activity of the young research account ..... str. 61
7. Elżbieta Szubertowska
Orientacja w aktualnym życiu muzycznym środowiska jako przejaw
uczestnictwa młodzieży w kulturze
The knowledge of the present musical life of society as an indication of
the adolescents' taking part in culture ..... str. 70
8. Elżbieta Szubertowska
Opera w aktywności muzycznej i opiniach młodzieży
The opera in the aspect of musical activity ..... str. 80

Środowiskowe uwarunkowania aktywności muzycznej młodzieży

W pedagogice i socjologii wychowania można wyróżnić szereg typologii środowiska. Do tych najbardziej tradycyjnych należy podział na środowisko naturalne, społeczne i kulturowe. Z perspektywy rozwoju muzycznego jednostki, a zarazem kształtowania jej aktywności muzycznej, istotne znaczenie mają środowiska społeczno-kulturowe. Na środowisko kulturowe składają się oddziałujące na człowieka dzieła muzyczne, które stanowią ważne składniki wielowiekowego dorobku kultury muzycznej, instrumentarium muzyczne oraz różnorodne tradycje i sposoby wykonywania muzyki. Muzyka to także zjawisko społeczne. Zajmowała ona określone miejsce w strukturze wartości społecznych oraz złożonym układzie jednostek i grup, pełniąc określone funkcje w życiu ludzi (Kamińska 1997, s. 67).

Rozwój muzyczny człowieka uwarunkowany jest wpływem wielu środowisk, których znaczenie zmienia się w zależności od wieku jednostki, stadium jej rozwoju, indywidualnych zainteresowań, doświadczeń i warunków, w jakich wzrasta. Jeden z podziałów obejmuje trzy kręgi środowiskowe oddziałujące na człowieka. Pierwszym z nich jest środowisko okoliczne, które tworzy region będący miejscem zamieszkania jednostki. Istotną rolę odgrywają tu takie czynniki jak: odległość regionu od dużych ośrodków życia kulturalnego, sytuacja komunikacyjna oraz zakres potrzeb kulturalnych mieszkańców. Drugi krąg to środowisko lokalne, na które składają się: stan szkolnictwa, poziom działalności instytucji oświatowych i kulturalnych, tradycje kulturowe danej miejscowości oraz jej dorobek w zakresie kultury materialnej i duchowej. Ostatni krąg tworzy środowisko osobiste – domowe, szkolne, sąsiedzkie, a w nim: wyposażenie domu w instrumenty muzyczne, szkoły

w pomoce naukowe, umiejętności muzyczne osób znaczących, tradycje muzyczne w domu rodzinnym, miejsce muzyki w życiu rodziny, jej ranga w szkole (Kamińska 1997, s. 67-69).

W ramach niniejszego artykułu została omówiona problematyka środowiskowych uwarunkowań aktywności muzycznej młodzieży, ze szczególnym uwzględnieniem rodziny, rówieśników, szkoły i mediów jako czynników wpływających na kształtowanie zainteresowań muzycznych młodzieży i podejmowanie przez nią określonych działań muzycznych.

W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę, że decydujący wpływ na rozwój różnorodnych form aktywności muzycznej dziecka, w pierwszych latach jego życia, wywiera rodzina (Gordon 1997; Shuter-Dyson, Gabriel 1986). U małych dzieci poddawanych nieformalnej, ale zamierzonej edukacji muzycznej, rozwijają się w sposób naturalny zdolności, umiejętności i zainteresowania muzyczne. Intensywne oddziaływania w zakresie muzyki, podejmowane od momentu narodzin dziecka, zapewniają mu pełną realizację indywidualnego potencjału zdolności muzycznych. Aktywność muzyczna przejawiana przez członków rodziny w obecności dziecka i razem z nim poprzez śpiew, słuchanie różnorodnej muzyki (również poważnej), rytmiczny ruch, grę na prostych instrumentach oraz wspólny udział w koncertach „żywej muzyki” może spowodować, że dziecko przeniesie te formy działalności (przynajmniej niektóre z nich) w swoje młodzieńcze, a później dorosłe życie (Bonna 2002; Bonna, Michalski, Szubertowska 2003; Bonna 2005). Ważne jest, aby kontaktu z muzyką nie ograniczać do jednego jej rodzaju, ponieważ pojawi się wówczas realne niebezpieczeństwo, że jednostronne zainteresowania muzyczne, głównie muzyką rozrywkową, obecną w nadmiarze zwłaszcza w mediach, staną się w przyszłości podstawą aktywności muzycznej młodzieży.

M. Manturzevska, poddając analizie około 200 biografii współczesnych polskich muzyków, wskazała na kilka znaczących cech środowiska rodzinnego, istotnych z punktu widzenia rozwoju muzycznego badanych. Należą do nich: dojrzałość społeczno-emocjonalna i relacje rodziców, rodzina koncentrująca swoją uwagę na dzieciach, ich dobrym wychowaniu i staranym wykształceniu, rodzina wspierająca rozwój muzyczny dziecka niezależnie od własnych kompetencji, „filogenetyczne” uwarunkowania talentu, kompensacyjne momenty w postawach rodzicielskich, naturalne kompetencje i zdolności edukacyjne osób włączonych w proces rozwoju i edukacji przyszłego talentu oraz silne przekonanie członków rodziny o tym, że dziecko jest uzdolnione (za: Sierszeńska-Leraczyk 2002, s. 78-83).

Problematyką wpływu doświadczeń muzycznych w domu rodzinnym na rozwój muzyczny dzieci zajmowała się także K. Lewandowska. Prowadzone przez nią badania wykazały, że tworzenie właściwego klimatu dla tego rozwoju przejawia się w postawach rodziców wzmacniających podejmowane przez dzieci formy aktywności muzycznej. Postawy te przejawiały się w: radości okazywanej dziecku wówczas, gdy podejmowało aktywność muzyczną, podziwie i radości, gdy dziecko tańczyło i śpiewało, pozwalaniu dziecku na grę na instrumentach, mobilizacji do gry, wspólnym śpiewie i grze, organizowaniu uczestnictwa w koncertach i innych imprezach muzycznych oraz wyposażeniu domu w instrumenty muzyczne, płyty czy kasyety (za: Konkol 2001, s. 143).

Interesujących danych dostarczają również badania prowadzone przez B. Kamińską (1997, s. 180) nad środowiskowymi uwarunkowaniami poprawności śpiewu dzieci i młodzieży, które dowiodły, że istnieje istotna zależność między poprawnym śpiewem a wczesnym kontaktem z nim, zachęcaniem dziecka do tej formy aktywności, śpiewaniem dla dziecka i z dzieckiem oraz dostarczaniem wzorów poprawnego śpiewu. Jeżeli w rodzinie jest miejsce na muzykę i śpiew, a bliskie dziecku osoby wchodzą z nim w dialog muzycz-

ny i śpiew staje się elementem więzi, wówczas istnieją znaczne szanse na ukształtowanie się kompetencji wokalnych na wysokim poziomie, jak również na to, że śpiew stanie się istotną wartością w życiu młodego człowieka.

Z badań prowadzonych w latach 90. nad psychologicznymi przesłankami rozwoju muzycznego dzieci i młodzieży wynika, że w opinii badanych osób rodzina ma największe znaczenie w rozbudzaniu ich zainteresowań muzycznych, przy czym prawidłowość ta najsilniej zaznaczyła się wśród uczniów szkół muzycznych. Uczniowie szkół podstawowych i liceów ogólnokształcących swoje zainteresowania muzyczne zawdzięczają (obok rodziny) również własnej aktywności, a licealiści dodatkowo kolegom (Kamińska 2001, s. 83).

Problematyką wpływu rodziny na podejmowane przez młodzież licealną formy aktywności muzycznej zajmowała się w swojej pracy badawczej E. Szubertowska (2002, s. 183). Prowadzone przez autorkę badania dowiodły, że najwyższa zależność wystąpiła między aktywnością ekspresyjną młodzieży i jej rodziców, najniższa natomiast między aktywnością intelektualną obu badanych grup. Szubertowska poddała również analizie statystycznej szczególnie rodzaj aktywności percepcyjnej – uczęszczanie na koncerty – uzyskując przeciwny, ale statystycznie istotny związek między tą formą aktywności młodzieży i jej rodzin.

To, co wydaje się proste w zakresie pobudzania aktywności muzycznej małego dziecka, nie jest już tak łatwe w stosunku do dorastającego człowieka, który szukając nowych autorytetów, zwraca się bardziej w kierunku rówieśników niż rodziców. Jednak i w tym okresie rodzice mogą dużo zaoferować dziecku, kultywując zanikającą tradycję domowego muzykowania na instrumentach czy wspólnego śpiewu. Istotne jest także słuchanie w środowisku domowym różnorodnej muzyki, wykazywanie zrozumienia i akceptacji dla często jednostronnych zainteresowań muzycznych młodego człowieka, ale jednocześnie ukierunkowanie jego uwagi na świat wartości i piękno muzyki artystycznej, zachęcanie do jej odbioru za pośrednictwem płyt czy kaset oraz do udziału w koncertach w filharmonii, przedstawieniach operowych czy baletowych. Nie bez znaczenia dla rozwoju aktywności muzycznej młodzieży pozostaje także posiadanie domowej biblioteki wyposażonej w książki o tematyce muzycznej, prowadzenie z młodymi dyskusji dotyczących aktualnych wydarzeń artystycznych, dzielenie się przeżyciami powstałymi pod wpływem muzyki, a nade wszystko traktowanie kontaktu z nią w sposób naturalny i niewymuszony. Istotne znaczenie wydaje się mieć także zachęcanie dorastającego dziecka do podejmowania różnorodnych form aktywności muzycznej, zwłaszcza ekspresyjnych, poprzez naukę czy kontynuację gry na instrumentach, śpiew w zespołach lub taniec.

Nie od dziś wiadomo, że muzyka stanowi istotną wartość w życiu młodego pokolenia i przedmiot jego zainteresowań (Kamińska 2001; Klimas-Kuchtowa 2000; Laskowska 1999; Paluch 2000; Rogalski 1992; Rogalski 1997; Rogalski 2000; Szubertowska 2003; Uchyła-Zroski 1999) pełniąc m.in. funkcje: relaksacyjną, rozrywkową, rozwojową i poznawczą (Kamińska 2001, s. 66; Rogalski 2000, s. 138). Młodzi ludzie dorastając coraz więcej czasu spędzają w środowisku rówieśniczym, a wspólne zainteresowania, upodobania i ideały zaczynają odgrywać coraz większą rolę w stosunkach koleżeńskich i przyjacielskich, co czasem decyduje o przynależności młodych do określonej grupy. Osobie włączającej się do nowej społeczności zależy na uznaniu jej członków, a to wywala konformistyczne zachowania, niejednokrotnie sprzeczne z własnymi przekonaniami. Wpływy grup rówieśniczych zaznaczają się najsilniej w zakresie preferencji muzycznych młodzieży, widoczne są również w podejmowanych przez nią działaniach muzycznych (Kamińska 1997, s. 74).

Potwierdzeniem zaprezentowanych powyżej stwierdzeń dotyczących wpływu rówieśników na preferencje muzyczne młodych są dane pochodzące z badań prowadzonych przez L. Finnas w ogólnokształcących szkołach fińsko-szwedzkich (za: Szubertowska 2003, s. 94). Wynika z nich, że spostrzeżenia nastolatków, które dotyczą gustów muzycznych ich kolegów, mają istotne znaczenie w formułowaniu własnych ocen związanych z muzyką. „Przecenianie przez młodego człowieka gustów kolegów dotyczących ostrej, mocnej muzyki może sprawić, że zacznie on bardziej zwracać na nią uwagę i będzie bardziej pozytywnie odnosił się do niej, by mocniej zmanifestować swój wybór przed kolegami. Niedocenianie przez kolegów muzyki tradycyjnej i spokojnej powoduje, że odnosi się do niej negatywnie przede wszystkim dlatego, żeby pokazać, że również potępia ją, że jej nie lubi” (Szubertowska 2003, s. 94). Konsekwencją takiego postępowania staje się podporządkowanie cudzym gustom muzycznym, a często również przejście od innych trudnych do zaakceptowania przez dorosłych zachowań. Ciekawych informacji dostarczają również inne badania prowadzone przez Finnas, które dowodzą, że uczniowie w wieku gimnazjalnym przejawiają tendencję do niższej oceny muzyki klasycznej i folk w obecności kolegów, niż kiedy oceniają tę samą muzykę prywatnie (Szubertowska 2003, s. 95).

Ważnym elementem środowiska młodych jest szkoła, która powinna odgrywać znaczącą rolę w kształtowaniu ich potrzeb kulturalnych. W okresie znaczących przemian dokonujących się w psychice dorastającej młodzieży szczególnie istotne wydaje się właściwe pokierowanie jej zainteresowaniami i postawą wobec muzyki. Nauczyciele muzyki powinni skoncentrować swoje działania dydaktyczne na rozwijaniu wrażliwości estetycznej młodego człowieka przez ukierunkowanie jego zainteresowań, jak również ukazanie najwyższych wartości i piękna tkwiącego w muzyce. Istotna staje się kształtowanie umiejętności muzycznych młodzieży w zakresie różnorodnych form aktywności, takich jak: odtwarzanie, percepcja, recepcja i tworzenie muzyki. Formy te wyrażają się w działaniach czynnych zewnętrznych bądź w ukształtowaniu krytycznego stosunku do własnych odczuć oraz przeżyć emocjonalnych powstających pod wpływem kontaktu ze sztuką, jako działań ukrytych zewnętrznych (Uchyla-Zroski 1999, s. 45).

Biorąc pod uwagę podstawowe problemy muzyczne współczesnej młodzieży (dominacja muzyki młodzieżowej) i życia społecznego, w którym lansowany jest bierny model odbiorcy – słuchacza, ważnym zadaniem szkoły staje się sprostanie tym problemom, dążenie do różnorodności działań oraz dobrej jakości przekazywanych treści muzycznych, jak również wskazywanie na istotne znaczenie sztuki w życiu człowieka oraz na miejsce muzyki wśród innych edukacyjnych treści. Istotna jest przy tym konieczność kształcenia dzisiejszej młodzieży w duchu twórczej ekspresji prowadzącej do określonych postaw i zachowań. Współczesna szkoła powinna przygotować wychowanków do świadomego i aktywnego korzystania z dóbr kultury, a także do nabywania kompetencji związanych z integrowaniem tych treści oraz swobodnym poruszaniem się w danym obszarze wiedzy (Uchyla-Zroski 1999, s. 47).

Jak słusznie zauważa M. Przychodzińska (2000, s. 14), w czasach nam współczesnych istnieje ogromna przepaść między „wyszą” a popularną kulturą muzyczną, a także między siłą oddziaływania mass mediów promujących z sukcesem kulturę pop a bezradnością instytucjonalnego, zwłaszcza szkolnego systemu edukacji, spowodowaną pogłębiającą się biedą szkół, brakiem odpowiednio wykształconych nauczycieli, ich niewłaściwym zatrudnieniem, a także kryzysem wartości. Zwraca uwagę powszechna opinia, panująca tak-

że wśród młodzieży, że muzyka artystyczna (poważna) zdolna jest zainteresować tylko niewielkich, (sytuację tę potwierdzają m.in. zaprezentowane w następnym artykule wyniki badań), co sprawia, że artystyczne i ideowe bogactwo tradycji kulturowych, dzieła różnorodnych stylów historycznych i narodowych oraz wielkich twórczych indywidualności pozostają poza szerszą świadomością społeczną. Jedyną dla większości młodych muzyką jest muzyka subkultur młodzieżowych, uznawana przez nich za ich muzykę i jako współczesna – przeciwstawiana „niepotrzebnej” tradycji.

M. Przychodzińska prezentuje bardzo wyważone stanowisko w kwestii kształtu współczesnego systemu powszechnej edukacji muzycznej. Uważa bowiem, iż „zjawiska muzyki młodzieżowej, jak i identyfikowania się z nią młodzieży i jej silnie emocjonalnego stosunku do niej nie można lekceważyć (...). Zjawisko to trzeba zrozumieć i ustosunkować się do niego” (Przychodzińska 2000, s. 14). Autorka dodaje jednak, z czym należy się bez wątpienia zgodzić, że „(...) edukacja estetyczna ma sens tylko wtedy, gdy uwzględnia wartości tradycyjne – uniwersalne i narodowe oraz współczesne reprezentacje kultury wyższej (...)” (Przychodzińska 2000, s. 14-15). Treści kształcenia powinny zatem uwzględniać muzykę elementarną stanowiącą podstawę każdego rodzaju i stylu muzycznego, która jest niezbędna w kształceniu dzieci i młodzieży o mniejszych zdolnościach; muzykę ludową – polską i innych narodów; muzykę popularną o funkcjach użytkowych i wreszcie utwory należące do dziedzictwa muzycznego i muzyki współczesnej „stanowiące trwałą dorobek kultury o najwyższych wartościach” (Przychodzińska 2000, s. 19).

E. Szubertowska (2005, s. 166-169) jest autorką interesujących badań przeprowadzonych w 2000 roku wśród młodzieży licealnej (przed reformą, kiedy w liceach obowiązywała muzyka jako przedmiot), w których naświetlony został stosunek licealistów do różnych form aktywności realizowanych w szkole, jak również do treści muzycznych tam prezentowanych. Z badań wynika, że większy odsetek osób wykazuje pozytywny stosunek do różnorodnych form aktywności, mniej jest natomiast tych, którzy chcieliby je ograniczyć lub całkowicie zlikwidować przedmiot. Najwięcej młodzieży pragnęłoby słuchać muzyki, w tym ponad 25% tylko rozrywkowej, natomiast ponad 45% również muzyki artystycznej. Innymi preferowanymi formami są: nauka gry na instrumentach, w ramach zajęć z muzyki, dyskusje na tematy muzyczne oraz śpiewanie piosenek (młodzieżowych, biesiadnych i harcerskich). Ponad 30% uczniów drugich klas licealnych zgłosiło także chęć uczestnictwa w przedstawieniach operowych oraz koncertach muzyki poważnej, gdyby organizowała je dla nich szkoła. Uzyskane dane świadczą o przychylności młodzieży wobec muzyki o wysokich walorach artystycznych, mimo iż jej główne zainteresowania koncentrują się wokół muzyki młodzieżowej. Jednocześnie badani nie są pozytywnie nastawieni do zdobywania wiedzy o muzyce, uważają bowiem, że lekcje jej poświęcone są nieciekawie z powodu przeładowania teoretycznymi wiadomościami (m.in. historycznymi).

Chęć podejmowania przez młodzież różnorodnych form aktywności ekspresyjnej ujawniły także badania relacjonowane przez B. Kamińską (2001, s. 75-76). Wynika z nich, że młodzież chciałaby dobrze grać na jakimś instrumencie muzycznym, dobrze śpiewać, umieć komponować oraz improwizować.

Innym aspektem podjętych przez Szubertowską (2003, s. 185) badań był nauczyciel muzyki, jego kompetencje i zainteresowania odgrywające istotną rolę w kształtowaniu kultury i aktywności muzycznej młodego pokolenia. Badania ankietowe, jakim poddani zostali nauczyciele z różnych regionów kraju dowiodły, iż dostrzegają oni ograniczenia utrudniające

właściwą realizację wychowania muzycznego wśród młodzieży. Należą do nich: zbyt mało czasu przeznaczonego na realizację przedmiotu i zbyt mały krąg młodzieży, który ten przedmiot obejmuje; skromne środki dydaktyczne (aparatura, nagrania) i nikle środki (lub ich brak) umożliwiające organizowanie kontaktów z „żywą” muzyką, co sprawia, że nie są one w stanie konkurować ze środkami służącymi upowszechnianiu muzyki młodzieżowej (działalność mediów). Dalsza analiza wypowiedzi nauczycieli ujawniła, że wykazali oni dość ubogi zakres zainteresowań muzycznych, co nie wpływa pozytywnie na rozbudzenie i rozwijanie zainteresowań uczniów, jak również to, iż przy wyborze prezentowanego uczniom repertuaru nauczyciele kierują się głównie własnymi upodobaniami, nie biorąc pod uwagę zainteresowań muzycznych młodzieży. Z wynikami uzyskanymi przez Szubertowską korespondują wcześniejsze badania (1994-1995) prowadzone w szkołach ogólnokształcących na terenie Słupska przez E. Kumik (2000, s. 206). Poza wspólnymi wnioskami wypływającymi z obu badań, Kumik dodaje, że nauczyciele muzyki uczą w sposób zbyt tradycyjny, nie uwzględniając współczesnych tendencji w pedagogice muzycznej, w życiu muzycznym w kraju i na świecie oraz często prowadzą lekcje mało atrakcyjnie, co nie wpływa korzystnie na rozwój zainteresowań i aktywności muzycznej dzieci i młodzieży.

Z badań J. Uchyły-Zroski (1999, s. 191) wynika, że brak jest pomostu między zainteresowaniami muzycznymi wykształconymi przez szkołę a tymi, które powstały u młodzieży pod wpływem środowiska oraz treści docierających do niej poprzez środki masowego przekazu. Sytuacja ta w efekcie prowadzi do jednostronnych zainteresowań muzycznych oraz do poszukiwania możliwości ich indywidualnego zaspokajania, bez właściwego przygotowania muzycznego. Słabe przygotowanie praktyczne młodzieży pozwala zadowolić się muzyką o niskich walorach estetycznych i treściowych.

Na zakończenie niniejszych rozważań pozostała jeszcze do zasygnalizowania rola mediów w rozwoju aktywności muzycznej młodzieży, które będąc głównymi narzędziami show-biznesu, w swojej ogromnej większości nie upowszechniają trwałych wartości kultury. M. Niziurski (2001, s. 23, 25) w jednym z artykułów stwierdza: „Doszło (...) do niespotykanego dotychczas w historii rozwarstwienia muzyki. Na jednym biegunie znalazł się cały dorobek muzyki artystycznej, a na drugim – muzyka komercyjna, muzyka show - biznesu, której jedynym celem jest podporządkowanie sobie słuchaczy w celu osiągnięcia jak najwyższego zysku. (...) Z show - biznesem ściśle współpracują rozgłośnie radiowe i stacje telewizyjne. Listy przebojów, różnego rodzaju «Szanse na sukces», «Od przedszkola do Opola», «Droga do gwiazd» – te i dziesiątki innych audycji mają kształtować gusty, zachęcać nie tylko do słuchania, ale i do prób «zostania gwiazdą estrady» (...). Myślę, że dziś, w epoce powszechności środków masowego przekazu i ogólnej dostępności do nagrań muzycznych, problemem numer jeden w pedagogice muzycznej stała się ochrona dzieci i młodzieży przed muzyczną szmirą i tandetą”. Ta symptomatyczna i dramatyczna w swojej wymowie wypowiedź jednoznacznie ukazuje ogromną siłę mediów w kształtowaniu kultury muzycznej Polaków, kultury masowej, skoncentrowanej na biernym odbiorze muzyki popularnej.

Spośród mediów zwłaszcza telewizja jawi się jako potężne narzędzie kształtowania gustów młodych, odwołuje się bowiem nie tylko do zmysłu słuchu, ale i wzroku poprzez tzw. wideoklipy. Producenci muzyczni i rzesze stylistów kreują image zespołów odwołując się do emocji odbiorców, co sprawia, że lansowane postaci ze świata rozrywki zaczynają zajmować doniosłą rolę w życiu młodzieży (Paluch 2000, s. 185-186). Zainteresowanie sławnymi piosenkarzami czy zespołami wyzwala u młodych formy aktywności związane

nie tylko z biernym odbiorem muzyki, ale również z udziałem w koncertach gwiazd muzyki młodzieżowej, czytelnictwem artykułów czy kolekcjonowaniem różnych pamiątek, które tych gwiazd dotyczą.

W przytaczanych już na łamach niniejszego artykułu badaniach, relacjonowanych przez B. Kamińską (2001, s. 84) zapytano młodych o to, które ze środowisk odegrało największą rolę w rozwoju ich zainteresowań muzycznych. Z uzyskanych odpowiedzi wynika, iż decydujące znaczenie w tym zakresie odgrywają właśnie media (głównie radio i prasa młodzieżowa).

Należy jednak zauważyć, że istnieje również „jaśniejsza” strona mediów, które, jeśli tylko zostaną dobrze wykorzystane, mogą stać się potężnym orężem w kształtowaniu kultury muzycznej młodego pokolenia. Warto przy tej okazji wyjaśnić znaczenie terminu „media” obejmującego zarówno mass media, jak i pomoce naukowe nazywane najczęściej środkami dydaktycznymi. Zatem media to różnego rodzaju tradycyjne i nowoczesne środki dydaktyczne, przekazy oraz systemy przekazu informacji (modele, obrazy, tablice, podręczniki, radio, telewizja, film, wideo i komputer) (Kisiel 2003, s. 7). Posługiwanie się różnymi środkami dydaktycznymi na lekcjach muzyki, na zajęciach pozalekcyjnych oraz w domu stwarza możliwość samokontroli przebiegu i wyników pracy. Poprzez rejestrację ćwiczeń, piosenek czy prezentację nagrań nauczyciel ma możliwość kształtowania wrażliwości muzycznej uczniów, umiejętności dostrzegania dobrych wzorców. np. w poprawnej emisji głosu czy właściwej intonacji w śpiewie. W grze na instrumentach muzycznych pomocne staje się przyswajanie, dzięki mediom, dobrych wzorców w zakresie poprawnego trzymania instrumentów i gry na nich oraz uwrażliwienie na nowe niekonwencjonalne brzmienie (Kisiel 2003, s. 88-89). Za pośrednictwem współczesnych mediów można pobudzać aktywność muzyczną uczniów poprzez naukę grania prostych melodii, pisanie nut, śpiewania oraz rozwijanie zdolności twórczych i zapoznanie z arcydziełami literatury muzycznej (Kisiel 2001, s. 99). W dobie dominacji kultury masowej, zwłaszcza multimedia mogą spełniać istotną rolę w kształtowaniu gustów młodego odbiorcy dzięki połączeniu muzyki w najlepszym wykonaniu z wielowątkową treścią wzbogaconą komentarzem słownym i ruchomym obrazem, co sprzyja wielomysłowej, integralnej percepcji (Parkita 2001, s. 201-212).

Warto zwrócić także uwagę na wykorzystanie Internetu, który obecnie daje możliwość stworzenia nowej formy pozalekcyjnego kształcenia z korzyścią dla wychowania muzycznego. Wiele interesujących stron w Internecie poświęconych jest muzyce artystycznej. Są to nie tylko informacje komercyjne dotyczące sprzedaży płyt CD i kaset, ale także katalogi bogate w poszukiwane przez kolekcjonerów tytuły muzyczne oraz rzadkie wykonania. Na stronach internetowych znaleźć można również informacje poświęcone wybitnym twórcom minionych epok oraz współczesnym przedstawicielom muzyki artystycznej i popularnej (Kisiel 2001, s. 99).

Ważna zaleta mediów polega na tym, że nauczyciel muzyki może inspirować prace domowe uczniów biorąc pod uwagę ich indywidualne zainteresowanie mediami. Wykorzystując w tym celu płyty CD, kasyety magnetofonowe i wideo, komputerowe programy uczniowe czy informacje z Internetu, pedagog muzyk otrzymuje możliwość zainteresowania uczniów światem wielkiej muzyki i pobudzania ich aktywności muzycznej (Kisiel 2001, s. 99).

Młody człowiek podlega wpływowi wielu środowisk, które przy odpowiedniej współpracy mogłyby przyczynić się do podniesienia jego kultury muzycznej i kształtowania aktywnej postawy wobec muzyki. Brak tej współpracy, a nawet świadome

działania lansujące zespoły i przeboje muzyki młodzieżowej, jak w przypadku mass mediów powodują, że nieprzygotowane do słuchania innej muzyki pokolenie młodych zwraca się niemal całkowicie w kierunku muzyki młodzieżowej, stając się w większości jej biernym odbiorcą. Środowisko rodzinne, choć mogłoby wiele zdziałać w zakresie angażowania dzieci, a następnie młodzieży w różnorodne działania muzyczne, w większości zaprzepaszcza tę szansę. Obecnie do rzadkości należą domy, w których istnieje tradycja wspólnego śpiewania, muzykowania na instrumentach czy uczęszczania na koncerty. W środowisku rówieśniczym młodzi podejmując aktywność muzyczną najczęściej prowadzą dyskusje na temat popularnych piosenkarzy, zespołów i wykonywanej przez nich muzyki. Wspólnie wychodzą także na koncerty muzyki młodzieżowej, tańczą w dyskotekach, słuchają muzyki w klubach i znacznie rzadziej grają w zespołach muzycznych czy śpiewają w chórach. Pewną nadzieję na przyszłość budzą wypowiedzi uczniów, z których wynika, że chcieliby nauczyć się dobrze śpiewać, grać na instrumentach, a nawet improwizować i tworzyć muzykę oraz uczestniczyć w koncertach muzyki poważnej. W tym zakresie olbrzymią rolę ma do spełnienia szkoła i nauczyciele, którzy powinni wychodzić naprzeciw zainteresowaniom muzycznym młodzieży proponując jej bardziej aktywne formy uczestnictwa w lekcjach muzyki. Istotną sprawą stałoby się także powołanie zespołów wokalnych, tanecznych czy instrumentalnych funkcjonujących na terenie szkoły w ramach zajęć pozalekcyjnych, co byłoby doskonałą okazją do rozbudzania aktywności muzycznej i przybliżania młodym, w sposób atrakcyjny, muzyki artystycznej.

Bibliografia

- Bonna B., 2002, Aktywność muzyczna rodzin wobec dzieci w świetle badań, (w:) red. A. Michalski, Nowe koncepcje edukacji muzycznej, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz.
- Bonna B., 2005, Rodzina i przedszkole w kształtowaniu umiejętności muzycznych dzieci. Zastosowanie koncepcji Edwina E. Gordona, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz.
- Bonna B., Michalski A., Szubertowska E., 2003, Wybrane problemy edukacji muzycznej, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Gordon E. E., 1997, Umuzycznianie niemowląt i małych dzieci, Wydawnictwo „Zamiast Korepetycji”, Kraków.
- Kamińska B., 1997, Kompetencje wokalne dzieci i młodzieży – ich poziom, rozwój i uwarunkowania, Warszawa.
- Kamińska B., 2001, Miejsce muzyki w życiu młodzieży, (w:) red. M. Manturzevska, Psychologiczne podstawy kształcenia muzycznego, Warszawa.
- Kisiel M., 2001, Rola i znaczenie mediów w kształtowaniu kultury muzycznej uczniów szkół ogólnokształcących, (w:) red. J. Lach, Z. Nawrocka, M. Popielińska, Muzyka środkiem wychowania młodych, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz.
- Kisiel M., 2003, Media w edukacji muzycznej uczniów szkoły ogólnokształcącej, Wydawnictwo „Triada”, Mysłowice.
- Klimas-Kuchtowa E., 2000, Muzyka jako obiekt zainteresowania młodzieży klas ósmych – komunikat z badań, (w:) red. A. Białkowski, Powszechna edukacja muzyczna a wyzwanie współczesności, Wydawnictwo UMCS, Lublin.

- Konkol G. K., 2001, Rodzina i środowisko rodzinne jako wyznacznik powodzenia w działalności muzycznej, (w:) red. M. Manturzevska, Psychologiczne podstawy kształcenia muzycznego, Warszawa.
- Kumik E., 2000, Edukacja muzyczna w słujskich szkołach ogólnokształcących, (w:) red. A. Białkowski, Powszechna edukacja muzyczna a wyzwania współczesności, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Laskowska H., 1999, Muzyka młodzieżowa w środowisku społecznym ludzi młodych, Wydawnictwo Uczelniane WSP w Bydgoszczy, Bydgoszcz.
- Niziurski M., 2001, Wychowanie muzyczne – od sukcesu do klęski?, (w:) red. J. Lach, Z. Nawrocka, M. Popielińska, Muzyka środkiem wychowania młodych, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz.
- Paluch L., 2000, Problemy związane z kształceniem umięjętności słuchania muzyki w wieku dorastania, (w:) red. A. Białkowski, Powszechna edukacja muzyczna a wyzwania współczesności, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Parkita E., 2001, Rola multimediów w kształceniu młodego odbiorcy muzyki artystycznej, (w:) red. J. Lach, Z. Nawrocka, M. Popielińska, Muzyka środkiem wychowania młodych, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz.
- Przychodzińska M., 2000, Problemy powszechnej edukacji muzycznej wobec współczesnych przemian społeczno-kulturowych, (w:) red. A. Białkowski, Powszechna edukacja muzyczna a wyzwania współczesności, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Rogalski E., 1992, Muzyka w pozaszkolnej edukacji estetycznej, Wydawnictwo Uczelniane WSP w Bydgoszczy, Bydgoszcz.
- Rogalski E., 1997, Muzyka w życiu młodzieży w integrującej się Europie, (w:) red. M. Depuła, R. Leppert, Listy z podróży. Profesorowi Edmundowi Trempale w darze na siedemdziesiąte urodziny, Wydawnictwo Uczelniane WSP w Bydgoszczy, Bydgoszcz.
- Rogalski E., 2000, Miejsce muzyki w życiu młodzieży na tle innych zainteresowań, (w:) red. A. Białkowski, Powszechna edukacja muzyczna a wyzwania współczesności, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Shuter-Dyson R., Gabriel C., 1986, Psychologia uzdolnienia muzycznego, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- Sierszeńska-Leraczyk M., 2002, Rodzinne uwarunkowania muzycznych osiągnięć dzieci, (w:) red. L. Kataryńczuk-Mania, J. Karcz, Wybrane zagadnienia edukacji artystycznej dzieci i młodzieży, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra.
- Sroczyńska D., 2001, Rola środowiska rodzinnego w kształceniu uczniów szkół muzycznych, (w:) red. M. Manturzevska, Psychologiczne podstawy kształcenia muzycznego, Warszawa.
- Szubertowska E., 2002, Muzyczna aktywność własna a świadoma percepcja muzyki młodzieży szkół średnich, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz.
- Szubertowska E., 2003, Edukacja a kultura muzyczna młodzieży, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz.

- Szubertowska E., 2005, Muzyka w szkole w aspekcie preferencji i oczekiwań, (w:) red. J. Kuźma, J. Morbitzer, Edukacja – szkoła – nauczyciele. Promowanie rozwoju dziecka, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków.
- Uchyła-Zroski J., 1999, Promuzyczne zachowania młodzieży w okresie dorastania i ich uwarunkowania, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.

Summary

Environmental conditioning of musical activity of the young

The article presents the problem of the environmental conditioning of musical activity of the young. Particular emphasis is put on family, young people of the same age, school and the media as crucial factors which influence the process of forming musical interests of the young and musical activities they undertake. Introduced by some theoretical considerations the results of research conducted by different authors were presented. They concerned the environmental factors which are conducive to the active attitude of the young towards music.

Keywords: musical activity of the young; family; young people of the same age; school; the media